

МОДЕЛ ЗА РАЗРАБОТВАНЕ НА СТРАТЕГИЯ ЗА ЗАЩИТА НА НАЦИОНАЛНА СИГУРНОСТ

доц. д-р Груди Ангелов

Университет по библиотекознание и информационни технологии, София

MODEL FOR DEVELOPMENT OF A STRATEGY FOR NATIONAL SECURITY

Assoc. Prof. Dr. Grudi Angelov

University of Library Studies and Information Technologies (ULSIT)

***Анотация:** В доклада се обосновава необходимостта от разработване на модел за формулиране на стратегия за национална сигурност и представяне на същия. Доклада е фокусиран върху реда за оценка на средата за сигурност (глобална, регионална и вътрешна за страната, анализите и формулирането на национален идеал, национални интереси, цели, пътищата и средствата за постигането им). Особено внимание се отделя на последователността за разработване и времевия диапазон на действие на стратегията. От особена важност за успешното формулиране на стратегията е участието на всички парламентарно представени политически сили и гарантирането на политически консенсус.*

***Abstract:** The report substantiates the need to develop a strategy formulation model for national security and presentation of it. The report is focused on the order of assessment of the security environment (global, regional and internal for the country, the analysis and formulation of a national ideal, national interests, goals, ways, and means of achieving them). Particular attention has paid to the sequence of development and time range of the strategy. Of particular importance for the successful formulation of the strategy is the participation of all political forces represented in the parliament and the guarantee of political consensus.*

1. Увод

От началото на тази година непрекъснато чуваме как е нарушен националният интерес или националните интереси на Република България. Всеки път когато чуваме тази фраза, така добре използвана от политическият елит на страната се поражда въпроса дали този елит познава неговото значение? Запознати ли са къде точно са дефинирани националните интереси на Република България? Познават ли механизма (модела) как са формулирани националните интереси? Налице ли е консенсус на политическите партии относно разбирането или формулирането на националните интереси на България? Запознати ли са представителите на този елит с реда (последователността) за разработване на стратегия за национална сигурност.

Поглеждайки в Уикипедия виждаме, че националният интерес са „целите и амбициите на държавата, съответно в икономически, военен или културен аспект“ [1].

Следователно за да бъдат адекватно формулирани националните интереси е необходим национален консенсус или поне консенсус между парламентарно представените политически сили за да бъде възможно формулирането на същите и в последствие преследване на тяхното изпълнение.

Отговорът на въпроса къде са изписани националните интереси на Република България може да бъде намерен в стратегията за национална сигурност [2]. Същата бе актуализирана през 2018 г. без да кореспондира с общоприетата методология за разработване на стратегии и без да бъдат извършен в пълен обем оценки на външната (глобалната) и вътрешната (в страната) среди за сигурност.

Стратегия (от гръцки: *στρατηγία*, *stratēgia*, „изкуство на военното ръководство) е план на висше ниво, с който да се постигнат една или повече цели при определени условия на несигурност [3]. От определението е видно, че преди всичко за да се разработи план за постигане на стратегическите цели на държавата на първо място е необходимо да бъде извършен анализ на средата за сигурност както в глобален така и в национален мащаб.

Съгласно обединена публикация на Обединените щатове на САЩ, **стратегия** е изкуството и науката за разработване и използване на инструментите на националната мощ по един синхронизиран и интегриран начин за постигане на национални и / или многонационални цели [4].

И двете дефиниции са относително верни, но нито една от тях не дава ясна и пълна представа за ролята и сложността на стратегическата мисъл по високите нива на държавно управление. На тези нива стратегията е изкуството и науката за развитие и използване на политическите, икономическите, социално-психологическите и военните способности на държавата в съответствие с политическите указания за създаване на ефекти, които защитават или насърчават националните интереси по отношение на други държави, недържавни участници или обстоятелства.

Стратегията е важна, тъй като ресурсите за постигане на тези цели обикновено са ограничени. Същата много често включва – формулиране на изпълними цели, определяне на действия за постигане на същите и мобилизиране на ресурсите, за осъществяването на тези цели. Стратегията описва как крайните цели е необходимо да се постигнат чрез средствата (ресурси), като в организационните изследвания мениджмънта в организациите обикновено е натоварен със задачата да определя стратегията, а самата стратегия може да възникне като шаблон /модел на за определени дейности. Стратегията включва дейности като стратегическо планиране и стратегическо мислене. Но когато става въпрос за разработване на стратегия за национална сигурност, категорично и без компромиси е необходимо да се извърши анализ на средата за сигурност и ясно да бъдат оценени и дефинирани рисковете и заплахите за сигурността на страната, а впоследствие да се формулират националните интереси и цели.

Стратегиите се оформят от процесите, които ги създават. Ако е разработен добре, процесът на формулиране на стратегията позволява на лицата, вземащи решения, да оценят политическата среда, средата за сигурност и бюджетната среда., да идентифицират възможностите за дадена държава, да претеглят рисковете, възможните решения и компромиси които е необходимо да бъдат направени и да определят най-добрия начин за справяне с предизвикателствата на променената среда за сигурност. Концептуалният модел за разработване на стратегия за национална сигурност определя кои въпроси да бъдат основа за вземане на обосновани решения, как тези въпроси (проблемни въпроси) ще бъдат представени на вниманието на стратегическото и държавното ръководство на страната, както и какви възможни решения са

представени, кой участва в процеса на вземане на решения, и не на последно място как се възприемат резултати от разработената стратегия за национална сигурност в глобален и вътрешен план. Възможно е от не особено добър процес да бъде разработена добра стратегия и обратното. От добър модел за разработване на стратегия да произлезе лоша стратегия.

2. Актуалност на стратегията за национална сигурност

Анализът на стратегията за национална сигурност показва, че същата не кореспондира в пълен обем с дълбоките промени в глобалната среда за сигурност, а също така и с политическата криза в която е въввлечена България през последната година и половина.

Оценката на рисковете и заплахите също не са в унисон с променената среда за сигурност: – Войната в Украйна; – Пандемията COVID-19; – Политическата криза в България; – Енергийната криза и др.

Не е формулирана стратегическата визия на чиято основа да бъде дефинирана политиката за сигурност на страната. Нещо повече, не е дефинирана националната политика, която да бъде в основата за определяне на националните цели.

Структурата на актуализираната стратегия не съответства на общоприетата методология. Подредбата на стратегията не се подчинява на никаква логика. Всички раздели са с различна структура, което до голяма степен затруднява определянето на обхвата и съдържанието на документа.

Стратегията разглежда рисковете и заплахите за външната и вътрешната сигурност такива каквито са към момента на създаване на стратегията. Не е направен анализ и не са взети под внимание „тенденциите на развитие и прогнозите за засилване или отслабване на заплахите за сигурността и отбраната на страната през предстоящия 10 годишен период“ [5]. Не са посочени пътищата и средствата за постигане на националните цели залегнали в стратегията.

В актуализираната Стратегия няма текстове, които да определят, какво произтича за сигурността и отбраната на страната от навлизането на света в четвъртата технологична революция, в ерата на изкуствения интелект, на роботизацията, на новите информационно-комуникационни технологии. Отражението на тази революция върху военното дело и върху системите за сигурност е много голямо.

Не е посочено кой ръководи целия процес по определяне (разработване) на националния идеал (националната цел), националните интереси, разработва стратегическата визия и дефинира националната политика за да бъдат издаде политическите указания за стартиране на процеса по разработване на стратегията за национална сигурност.

Не са дефинирани в пълна степен и стратегическите цели. Политиката за национална сигурност е процес на вземане на решения, дефиниране на цели, създаване на условия за тяхното осъществяване и заделяне на ресурси.

3. Необходимост от разработване на модел за формулиране на стратегия за национална сигурност

Кое налага разработването на модел за формулиране на стратегия за национална сигурност. Преди всичко тази необходимост е предизвикана от :

- Липсата на единно разбиране какво представлява стратегическата среда за сигурност и какво се разбира под външен и вътрешен контекст на същата, условия, връзки, насоки, проблемни въпроси, заплахи, възможности, взаимодействия

вие и ефектите които биха довели или водят до успех на държавата по отношение на международните отношения и възприемането ѝ от останалите държави и недържавни организации;

- Липсата на модел за разработване на стратегия за национална сигурност;
- Бързо променяща се среда за сигурност;
- Липсата на приоритизиране на целите;
- Затруднение между разработената стратегията и осигуряването ѝ с ресурси;
- Съмнителна прозрачност относно вземаните стратегически решения;
- Не достатъчно бърз и адекватен отговор на промените в средата за сигурност в национален план.
- Поставяне на дейностите от сигурността и отбраната в единно правно пространство;
- Извършване преглед на нормативната уредба, регламентираща въпросите на сигурността и отбраната.
- Недостатъчна прозрачност относно взетите стратегически решения;
- Не достатъчно бърз отговор на промените в средата за сигурност в национален план.

От изложеното до тук ясно се вижда нуждата от разработване на нова Стратеги за национална сигурност, но само след като бъде разработен и апробиран концептуален модел за разработване на същата.

4. Модел за разработване на стратегия за защита на националната сигурност

Ако стратегията е просто изчисляване на цели, концепции и ресурси в приемливи граници на риска, за да се създадат по-благоприятни възможности за реализирането им, отколкото биха могли да съществуват, защо ефективните стратегии толкова често изглеждат се изплъзват от погледа на стратегите и често са неуспешни? Разбира се отговорът е, че една успешна стратегия е много повече от събирането на цели, концепции и ресурси. Теорията за разработване на стратегии в реалния свят е насочена към контрола на динамичната същност на стратегическата среда и ума на стратега. Тя (стратегията) също така зависи и от степента на прилагане на разработената и приета стратегия. Добрата стратегия произтича от разбирането на естеството на същата и създаването на симетрия и синергия на целите, концепциите и ресурсите, които предлагат най-добрата вероятност за постигане на политическите цели

Разбирането на стратегическата среда като система от системи доста често е обезсърчително интелектуално предизвикателство. Всяка система в него има външни и вътрешни компоненти, които са взаимосвързани в различни степени. Многопластовото взаимодействие води до допълнително усложняване на връзките и до тяхната нелинейност. На национално ниво, стратегията се стреми да поддържа вътрешните системи в баланс една с друга докато се стреми да повлияе външната среда за сигурност чрез създаване на условия които да подпомагат държавата да получи предимство в международен план. Следователно оценката на външната и вътрешната среди за сигурност са от изключителна важност за определяне на националните: идеал; интереси, политика, цели, концепция и национална мощ (средства за постигане).

В процеса на разработване на стратегия, определянето на националните цели е от изключително значение. Много често при разработването им не се отделя необходимото внимание и време за определяне на подходящите цели в контекста на желаната политика, националните интереси и средата за сигурност. Националните целите са истинския фокус на стратегията и ако те не са коректно определени и анонсирани,

разработената стратегия ще бъде фундаментално опорочена и няма да бъде ефективна. Ако бъдат определени грешни или неадекватни национални цели разработената стратегическа концепция и определените ресурси няма да са в състояние да изпълнят стратегическата цел. По този начин логиката на стратегията твърди, че целите са водещи, въпреки че концепциите и ресурсите също са от решаващо значение за успех – действията и разходите са подчинени на целта в стратегията.. И все пак, при формулирането на стратегията увереността често се бърка с ефективността както от стрезите, така и от ръководителите.

За националните държави, стратегията и стратегическите цели произтичат от политическото разбиране за защита или развитие на националните интереси в контекста на стратегическата среда за сигурност, каквато е и каквато може да стане в следствие на промените в нея.

Стратегическата концепция указва как, по какъв начин да бъдат изпълнени националните цели, използвайки инструментите на националната мощ. Инструментите на националната мощ са ресурсите на държавата. Стратегическата концепция привързва ресурсите към националните интереси и определя кой, какво, къде, кога, защо и как прави нещо по отношение постигането на тези цели.

Стратегическите концепции често заемат централно място в разработването на стратегия и някои учени биха ги възприели като стратегия, но стратегията винаги се състои от цели, пътища и средства за постигането им, като фокусът е на това как те си взаимодействат в стратегическата среда за сигурност за постигане на желаното крайно състояние. Някои концепции са толкова добре приети, че с тях са наименовани специфични стратегии.

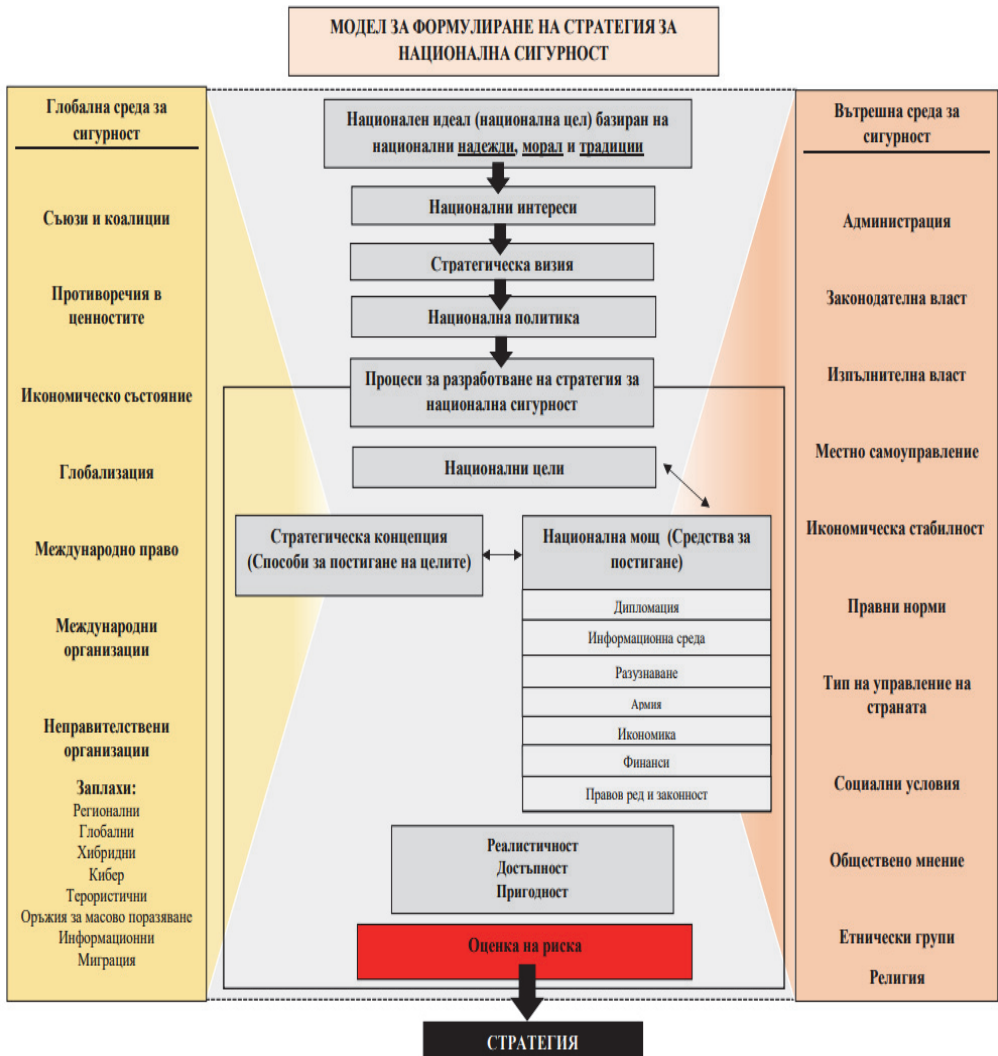
За да бъде изпълнима една стратегия, наред със споменатите елементи: **Национален интерес**; разработване на **Стратегическа визия**; определяне на **Национална политика** за сигурност; трябва да се разработи детайлно процеса по формулиране на стратегията за национална сигурност като се определят **Националните цели**; разработи се **Концепция за национална сигурност**, където да се окажат пътищата за постигане на националните цели, и ясно да бъде определено кой, какво, кога, как и защо трябва да изпълнява. Последно, но не на последно място, трябва да се определят ресурсите необходими за изпълнение на формулираните национални цели и интереси. Фокусирайки се към ресурсите ясно се вижда, че те кореспондират и са в пълна релация с елементите на националната мощ. Следователно, националната мощ представлява ресурсното осигуряване на стратегията и може да се направи извода, че стратегията е в пряка зависимост с националната мощ на страната. В приложение №1 е представен „Концептуален модел за разработване на стратегия за национална сигурност“.

5. Заключение

От всичко изложено до тук е видно, че повече от всякога е необходимо да бъде разработен работещ модел на стратегия за национална сигурност и в следствие да бъде използван като основа при разработване на всички прегледи и/или нови стратегии за национална сигурност. Фокуса при формирането на бъдещите стратегии е необходимо да бъде върху: реда за оценка на средата за сигурност (глобална, регионална и вътрешна за страната), анализите и формулирането на национален идеал, национални интереси, цели, пътищата и средствата за постигането им. Особено внимание трябва да се отделя на последователността за разработване и времеви диапазон на действие на стратегията. За успешното формулиране на същата от изключителна

важност е участието на всички парламентарно представени политически сили и гарантирането на политическия консенсус.

Приложение № 1: Модел за формулиране на стратегия за национална сигурност

Благодарности:

Тази публикация е финансирана от Министерство на образованието и науката в изпълнение на Национална научна програма „Сигурност и отбрана“, приета с РМС № 731 от 21.10.2021 г. и съгласно Споразумение № Д01-74/19.05.2022 г.

Бележки:

- [1] Национален интерес – Уикипедия (wikipedia.org),
https://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D0%B0%D1%86%D0%B8%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D0%B5%D0%BD_%D0%B8%D0%BD%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B5%D1%81
- [2] Стратегия определение:
<https://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D0%B8%D1%8F>
- [3] Actualizirana strategija za nacionalna sigurnost; 2018
https://mod.bg/bg/doc/cooperation/20181005_Akt_strateg_NS_RB.pdf
- [4] Joint Staff, J-7, Joint publication 1-02, Department of Defense Dictionary and Associated Terms, Washington, DC: US. Joint Staff, November 30, 2004, p.509
- [5] Стоимен Стоименов, Становище по проекта на актуализираната Стратегия за национална сигурност
https://pan.bg/view_article-49-411384-stanovishte-po-proekta-na-aktualiziranata-strategiya-za-nacionalna-sigurnost.html

Литература:

- [1] Carl von Clausewitz, On War, Michel Howard and Peter Paret, eds. and trans., Princeton: Princeton University Press, 1999
- [2] Colin S. Gray, Modern Strategy, Oxford: Oxford University Press, 1999
- [3] David Jablonski, Why Is Strategy Difficult? Carlisle Barracks, PA: Strategic Studies Institute, U.S.Army War College, 1992, repr. 1995
- [4] Robert H. Dorff, „Strategy, Grand Strategy, and the search for Security”, The Search for Security: A U.S. Grand Strategy for the Twenty-First Century, Max G. Manwaring, Edwin G. Corr, and Robin H. Doff, eds. Westport, CT: Praeger, 2003
- [5] Стратегия за национална сигурност на Р България,
http://www.mi.government.bg/files/useruploads/files/nss_bul.pdf